

ПЛЮСКВА А. В.,

аспірант кафедри кримінального

процесу та криміналістики

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

УДК 341.1

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.5.44>**СУТНІСТЬ ФУНКЦІЇ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ
«ПІДТРИМАННЯ ПУБЛІЧНОГО ОБВИНУВАННЯ В СУДІ»**

У науковій статті розглянуто функцію органів прокуратури підтримання публічного обвинувачення в суді. порушено проблему забезпечення прав і свобод людини в Україні через реалізацію функції підтримання публічного обвинувачення в суді. Наведено завдання, що постають перед прокурорами та обов'язки, які на них прокладаються. Зосереджено увагу на недоліках діяльності прокурора, як процесуального керівника. Згадано про принцип обвинувачення за будь-яку ціну. Акцентовано на важливості людиноцентричного підходу та розвитку законодавства, яке відповідало б міжнародним стандартам у сфері прав людини. Зазначено про історичне запровадження людиноцентричного підходу в діяльність органів державної влади. Дано визначення поняттю «держава», як створеного громадянами сервісу. Розглянуто точки зору науковців щодо понять «людиноцентричний підхід» та «підтримання публічного обвинувачення». Проаналізовані проблеми підтримання обвинувачення в роботах науковців. Описано виникнення концепції «Human Security». Зазначено принципи концепції «Human Security»: універсальності, трансграничності, безпеки, людиноцентризму та їх тлумачення. Наголошено про поділ цілей прокурора під час реалізації функції підтримання публічного обвинувачення в суді. Виокремлено основні аспекти функції «підтримання публічного обвинувачення в суді». Вказано на вимоги, які пред'являються до прокурора на законодавчому рівні. Сформовано висновки, щодо сутності функції органів прокуратури «підтримання публічного обвинувачення в суді». Наголошено на потребі втілення людиноцентричного підходу в реалізації функції прокуратури «підтримання обвинувачення в суді» на законодавчому рівні.

Ключові слова: прокурор, органи прокуратури, публічне обвинувачення, держава, функція «підтримання публічного обвинувачення в суді», людиноцентричний підхід, концепція «Human Security».

**Pliuskva A. V. The essence of the function of the prosecutor's office
“maintenance of public prosecution in court”**

The scientific article examines the function of the prosecutor's office in maintaining a public accusation in court. The problem of ensuring human rights and freedoms in Ukraine has been raised through the implementation of the function of maintaining a public prosecution in court. The tasks facing the prosecutors and the duties imposed on them are given. Attention is focused on the shortcomings of the prosecutor's activity as a procedural manager. The principle of prosecution at any cost is mentioned. Emphasis is placed on the importance of a people-centered approach and the development of legislation that would meet international standards in the field of human rights. It is noted about the historical introduction of a people-centered approach in the activities of state authorities. The concept of “state”

is defined as a service created by citizens. The viewpoints of scientists regarding the concepts of “people-centered approach” and “maintenance of public prosecution” are considered. The problems of maintaining the prosecution in the works of scientists are analyzed. The emergence of the concept of “Human Security” is described. The principles of the concept of “Human Security”: universality, transboundary, security, human-centeredness and their interpretation are indicated. The division of goals of the prosecutor during the implementation of the function of maintaining a public prosecution in court is emphasized. The main aspects of the “maintenance of public prosecution in court” function are highlighted. The requirements for the prosecutor at the legislative level are indicated. Conclusions were formed regarding the essence of the function of the prosecutor's office “maintaining a public accusation in court”. The need to implement a people-centered approach in the implementation of the function of the prosecutor's office “supporting the accusation in court” at the legislative level is emphasized.

Key words: *prosecutor, prosecutor's office, public prosecution, the state, the function of “supporting public prosecution in court”, human-centered approach, the concept of “Human Security”.*

Вступ. Після вступу до Ради Європи Україна зобов'язалася впроваджувати практики правоохоронних та судових органів, які характерні для правових та демократичних держав. Їх розвиток є необхідною умовою для адаптації країни до світових стандартів у сфері кримінальної юстиції. Тому одним із пріоритетних напрямків діяльності держави сьогодні є вдосконалення системи правоохоронних органів та визначення їх завдань відповідно до найкращих міжнародних практик. В Україні у сфері кримінальної юстиції важливу роль відіграють саме органи прокуратури, які виконують одну з ключових функцій «підтримання публічного обвинувачення в суді». Прокурор, як ключовий учасник кримінального процесу, зобов'язаний забезпечувати дотримання законності та протистояти порушенню прав і свобод людини. На сьогодні, в діяльності прокуратури, в контексті підтримання публічного обвинувачення в суді, постає проблема забезпечення прав і свобод людини та втілення людиноцентричного підходу в кримінальний процес, що передбачає відхід від обвинувального ухилу та активний захист прав усіх учасників процесу, а також необхідність розвитку законодавства, в частині розширення можливостей органів прокуратури в забезпеченні дотримання прав людини.

Постановка завдання. Метою статті є розкриття сутності функції органів прокуратури «підтримання публічного обвинувачення в суді» та втілення людиноцентричного підходу в її реалізацію.

Результати дослідження. В самореалізації України як європейської держави одним з першочергових завдань є забезпечення прав та свобод людей, які перебувають під її юрисдикцією. Права і свободи людей забезпечуються шляхом застосування основного принципу верховенства права в системі державних органів. На сьогодні в Україні одними із найважливіших органів, які здатні забезпечити дотримання прав і свобод людини стали органи прокуратури, процесуальна діяльність котрих в першу чергу ґрунтується на основному законі держави – Конституції України. Прокурор є ключовим учасником процесу, який здійснює нагляд за додержанням законів з моменту внесення відомостей до ЄРДР до набрання вироком суду законної сили і саме його участь у процесі здатна забезпечити дотримання прав і свобод людей.

Згідно з вимогами ст. 131-1 Конституції України [1], в Україні діє прокуратура, яка здійснює підтримання публічного обвинувачення в суді, що підкреслює пріоритетність цієї функції в її діяльності.

На нашу думку, «підтримання публічного обвинувачення в суді» – є функцією, що передбачає забезпечення дотримання закону і захисту суспільних інтересів при вчиненні кримінальних правопорушень. Це реалізується через виконання завдань покладених

на прокурора кримінально-процесуальним законодавством України, які спрямовані на всебічне, повне та неупереджене дослідження всіх обставин, виявлення особи, причетної до кримінального правопорушення, оцінку доказів і застосування норм Кримінального кодексу України та відповідних заходів покарання [2]. Виконання цих завдань прокурором потребує системного підходу у виробленні стратегії та тактики доведення обставин події кримінального правопорушення в суді. Прокурор зобов'язаний довести обсяг обвинувачення, вказаний в обвинувальному акті, прийняти правильне рішення щодо змін або доповнень до обвинувачення, а також переконати суд у обґрунтованості своєї позиції стосовно винуватості обвинуваченого за відповідною статтею Кримінального кодексу України. Крім того, необхідно довести доцільність запропонованого суду покарання, що відповідає тяжкості злочину та особі обвинуваченого, чи викласти позицію про невинуватість обвинуваченого, спираючись на фактичні дані подані суду, за наявності для цього підстав – відмовитися від обвинувачення, пропонуючи суду винести виправдувальний вирок та закрити справу. Безумовно, що така ситуація є свідченням неякісної діяльності прокурора як процесуального керівника, невірної оцінки ним системи зібраних доказів у кримінальному провадженні та перспектив доведення вини обвинуваченого в суді. Але в діяльності прокурора не має бути принципу обвинувачення за будь-ку ціну, всупереч встановленим про подію кримінального правопорушення фактам, навіть на стадії судового розгляду кримінальної справи.

Людиноцентричність як пріоритет соціального аспекта в рішеннях важливих внутрішніх питань закріплена в Конституції України [2], яка чітко зазначає, що Україна є поміж іншого соціальною та правовою державою. Стаття 3 підкреслює, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю», а головним обов'язком держави є забезпечення прав і свобод людини.

В українському суспільстві утворився стереотип людиноцентричного підходу в державному управлінні, який зосереджений на задоволенні потреб громадян. Він виступив одним зі складових згуртування громадянського суспільства в 2004 та 2012 роках та чинення спротиву не справедливим та протиправним рішенням влади. На сьогодні концепт людиноцентричності увійшов на програмному рівні у 2020 році в діяльність Кабінету Міністрів України, а саме, що «державна – це створений громадянами сервіс, головним завданням якого є вирішення існуючих проблем та відвернення потенційних загроз для громадян шляхом забезпечення балансу інтересів різних частин суспільства» [3], забезпечуючи баланс інтересів суспільства.

У своєму дослідженні Грищенко І. описала, що людиноцентричний підхід сформував нове світосприйняття, яке спрямоване на створення гуманного суспільства з умовами для економічного та соціального прогресу. Інтеграція тут означає зближення політичних, правових, економічних та культурних систем держав для взаємодії між територіями [4].

Запровадження людиноцентричного підходу в діяльність органів державної влади бере початок з доповіді Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН) під назвою «Нові виміри безпеки людини» 1994 року [5], в якій запропоновано перейти від традиційного розуміння глобальної безпеки до концепції, яка захищає кожну особистість. Таким чином і виникла концепція «Human Security», яка базується на чотирьох основних принципах: універсальності, який вказує, що проблема злочинності та порушення прав людини, стосується всіх людей, незалежно від їх громадянства; трансграничності, який свідчить про глобальні виклики, такі як голод і хвороби, які не стримуються державними кордонами; безпеки, який в першу чергу зосереджує акцент на превентивних заходах; людиноцентризму, який акцентує увагу на правах, свободах і добробуті людини.

Україна є членом ООН та взяла на себе зобов'язання дотримуватись принципів «Human Security» та її суверенітет передбачає відповідальність за захист осіб, які перебувають на її території. Якщо ж права та свободи людини порушуються через недотримання закону, принцип невтручання замінюється на міжнародну відповідальність за захист, включаючи попередження, реагування та відновлення.

Людиноцентричний підхід у правових механізмах потребує активного врахування індивідуальних інтересів, потреб та прав кожної людини. У контексті України це означає підготовку і впровадження на законодавчому рівні заходів спрямованих на захист прав індивідуально. Людиноцентричний підхід передбачає створення умов для рівного доступу до правосуддя, правоохоронної діяльності, освіти, охорони здоров'я та інших соціальних сфер для всіх громадян, без будь-якої дискримінації. Це викликає потребу прийняття законів і політичних стратегій для забезпечення відповідності законодавства міжнародним стандартам у сфері прав людини, зокрема у сфері підтримання публічного обвинувачення в суді. Тому ж ключовим аспектом є зосередження зусилля на розвиток та підтримку людиноцентричного підходу у системі підтримання публічного обвинувачення, що сприяє побудові справедливого, відкритого та рівноправного суспільства для всіх його членів.

Проблеми підтримання обвинувачення в суді були викладені в роботах таких науковців, як О. Дудоров, І. Курбатова, В. Нагорна, І. Рогатюк, В. Топчій, М. Хавронюк, В. Юрчишин та інші. Проте питання захисту прав особи під час кримінального провадження та втілення людиноцентричного підходу в діяльність органів прокуратури на належному науковому рівні не отримало достатньої уваги, що вимагає його окремого дослідження.

Під час розгляду кримінальних проваджень у суді обов'язкова участь не лише обвинуваченого, а й прокурора як державного обвинувача. Це забезпечує змагальність процесу, дозволяючи сторонам об'єктивно сприймати обставини справи, висловлювати свої позиції щодо доказів і зберігати неупередженість суду. Прокурор не лише доводить винуватість обвинуваченого, а й допускає безпідставного притягнення до кримінальної відповідальності особи, збираючи виправдувальні докази. Таким чином, прокурор може забезпечити дотримання прав усіх учасників кримінального процесу, виконуючи правозахисну функцію і підтримуючи публічне обвинувачення відповідно до конституційних вимог. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження й забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1].

В. Юрчишин та інші автори зазначили, що загальна процесуальна функція обвинувачення, яку здійснюють органи прокуратури у кримінальному провадженні, поділяється законодавцем на дві частини: обвинувачення у матеріальному та процесуальному значеннях. На їхнє бачення, матеріальну частину прокурорської діяльності, що спрямована на забезпечення матеріально-правової підстави обвинувачення (підготовка та затвердження обвинувального акта), слід розглядати як підготовку кримінального позову. Другу ж частину прокурорської діяльності, яка спрямована на забезпечення процесуальних підстав обвинувачення – доведення обвинувачення перед судом з метою забезпечення кримінальної відповідальності особи, яка вчинила злочин – слід визначити як підтримання публічного обвинувачення в суді [6, с. 91–92].

На думку Дудорова О. О. та Хавронюка М. І. в основі функції публічного обвинувачення лежить певна діяльність органів прокуратури, що складає самостійний специфічний вид державної діяльності взагалі, у сучасних умовах спрямованої на західні зразки, де обвинувачення за своєю суттю зводиться до кримінального переслідування. Функцію обвинувачення необхідно розуміти у статичній як окреме поняття, термін і у динаміці, коли ця функція практично здійснюється, тобто коли обвинувачення функціонує заради активної поведінки осіб, які є сторонами обвинувачення [7, с. 210].

Аналізуючи положення кримінального процесуального законодавства Рогатюк І. В. зосереджує увагу на тому, що публічне обвинувачення завжди спрямовано проти конкретної особи. У кожному випадку воно є персоналізованим і складається з виявлення цієї особи. Сутність публічного обвинувачення полягає в сукупності дій прокурора з відстоювання перед судом обвинувального акту про передбачене законом кримінальне правопорушення, що його вчинила особа, яка перебуває на лаві підсудних [8, с. 79].

Доречними вбачаються роздуми науковців у розрізі дослідження сутності публічного обвинувачення про те, що джерелом публічного обвинувачення є діяльність органів досудового розслідування, зусиллями яких особа, викрита як така, що вчинила кримінальне

правопорушення, у зв'язку з чим має постати перед судом. Тому, підтримання публічного обвинувачення в суді – логічне продовження тієї функції кримінального переслідування, яку прокурор виконував на стадії досудового розслідування. Це обвинувачення не називають публічним, тому що в процесі розслідування воно ще може змінюватися або доповнюватися, тобто не є остаточним. Після затвердження або складання прокурором обвинувального акту воно набуває характеру публічного (офіційного) обвинувачення від імені держави [9, с. 210].

Неможливо не погодитися з думкою Топчій В. В. та Курбатової І. С., що під час розгляду кримінальної справи прокурор має на меті захист прав і свобод людини, що визначає його діяльність у суді. Ці цілі поділено на три рівні залежно від їх важливості. Перший рівень фокусується на забезпеченні захисту природних прав і свобод громадян та охоплює не лише захист прав обвинуваченого, а й відшкодування збитків, завданих потерпілому, юридичній особі чи державі. Другий рівень підкреслює важливість забезпечення основних прав і свобод громадян. Завдання прокурора під час кримінального процесу полягає в тому, щоб не допустити порушення гарантованих Конституцією України прав і свобод усіх учасників та оперативно реагувати на їх порушення. Третій рівень акцентує на необхідності гарантій прав і свобод, які забезпечують ефективне виконання функцій усіма учасниками процесу. Це включає право на доступ до матеріалів справи, можливість заявляти клопотання та оскаржувати дії органів досудового розслідування [10, с. 159–165].

Функція «підтримання публічного обвинувачення» є важливою частиною кримінально-процесуальної діяльності прокурора, оскільки забезпечує контроль за дотриманням законності в ході кримінального процесу та гарантує дотримання принципу верховенства права для втілення людиноцентричного підходу в діяльність органів прокуратури. Основні аспекти цієї функції слід поділити на чотири групи. Першою є захист прав і свобод людини, суспільства та держави, яка дає збагнути, що публічне обвинувачення виступає від імені суспільства та держави, яке має право на справедливий судовий процес і захист від протиправних посягань. Другою слід виокремити забезпечення справедливості – яка полягає у тому, що обвинувачення повинно дотримуватись етичних норм і діяти справедливо, намагаючись не лише засудити, але й врахувати всі обставини справи, в тому числі і ті які виправдовують особу в першу чергу під час досудового розслідування для забезпечення своєчасного припинення кримінального переслідування особи на стадії досудового розслідування, а у випадках не доведення вини особи під час судового розгляду – визнання цього факту. Третя полягає у доведенні вини, тобто сторона обвинувачення зобов'язана представити суду достатні докази, які підтверджують провину підсудного. Четверта націлена на взаємодію з судом та стороною захисту, в умовах змагального кримінального провадження, використовуючи судові процесуальні дії пошуково-пізнавального характеру для формування судових доказів у кримінальному провадженні та використання їх для обґрунтування власної процесуально-правової позиції.

До прокурора, який виконує функцію державного обвинувача в суді, пред'являються закріплені на законодавчому рівні вимоги. Підтримка публічного обвинувачення є одним із ключових аспектів його роботи та основним обов'язком. Окрім цього, прокурор повинен дотримуватись Конституції та законів України, гарантувати конституційні і процесуальні права учасників кримінального судочинства. Він зобов'язаний активно досліджувати докази та сприяти повному розгляду справи, а також забезпечувати об'єктивність у процесі обвинувачення, підтримуючи його тільки в межах доведеності для забезпечення прийняття законного й справедливого процесуального рішення. Прокурор також повинен реагувати на серйозні помилки і порушення законності, виявлені під час досудового розслідування, не переносючи їх визнання на стадію судового розгляду.

Висновки. З огляду на викладене, сутність функції підтримання обвинувачення в суді складає комплекс форм та методів, через які прокурор здійснює свою процесуальну діяльність в суді. Публічне обвинувачення є центральним елементом судового процесу, навколо якого зосереджуються зусилля всіх учасників кримінального провадження. Обвинувачення, викладене в обвинувальному акті, та підтверджуючі його докази формують основний

предмет судового розгляду. Крім того, прокурор, підтримуючи обвинувачення, має виконувати виконувати є – також роль правозахисника, використовуючи можливість змінювати або відмовлятися від обвинувачення та висувати нове обвинувачення, захищаючи інтереси усіх сторін кримінально-правового конфлікту. Не декларативна, а реальна, стабільна практика діяльності прокурорів із забезпечення прав і свобод людини, може посилити втілення людиноцентричного підходу в діяльність органів прокуратури і ще більше наблизити її до європейських стандартів у сфері кримінальної юстиції.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України станом від 06.11.2022 / Верховна Рада України. 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
3. Про Програму діяльності Кабінету Міністрів України: Постанова Верховної Ради України від 04.10.2019 № 188-IX. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T190188.html
4. Грищенко І. Програма діяльності Кабінету Міністрів України в аспекті консолідації та розвитку української нації. *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентіві України*. 2020. Вип. 1. С. 33–40.
5. Нові виміри безпеки людини : щоріч. доп. ПРООН. 1994 рік. URL: http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/255/hdr_1994_en_complete_nostats.pdf
6. Юрчишин В. Обвинувальна діяльність прокурора у кримінальному судочинстві за новим КПК України. *Вісник прокуратури*. 2012. № 6. С. 89–97.
7. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Кримінальне право : навчальний посібник / за заг. ред. М.І. Хавронюка. К. : Ваіте, 2014. 944 с.
8. Рогатюк І.В. Функція обвинувачення – рушійна сила кримінального процесу. *Право України*. 2002. № 2. С. 79–82.
9. Нагорна В.В. Теоретичний аналіз конституційної функції прокурора з підтримання державного обвинувачення в суді. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2010. № 2. С. 208–212.
10. Курбатова І.С., Топчій В.В. Захист прокурором прав особи під час підтримання державного обвинувачення в суді. *Періодичні наукові видання НАВС. Право і суспільство*, 2020. № 2 ч. 3. С. 159–165. URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/d3014085-b86c-4504-9fa4-d673662993b8/content>.

